

УДК 378:34

**В. М. Репецький,
М. І. Грабинський**

НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ І ЮРИСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ З УРАХУВАННЯМ ПОЗИТИВНОГО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Стаття розглядає проблему відповідності вимог підготовки юристів та юристів-міжнародників в Україні до сучасних тенденцій у підготовці юристів у світі. Автори наголошують, що випускники спеціальності «Міжнародне право» повинні мати більше навичок, ніж випускники зі спеціальності «Право». Однак підходи, визначені владою України, не відповідають тенденціям підготовки юристів у країнах Європи та США. Тому, для забезпечення високої якості підготовки майбутніх юристів та юристів-міжнародників, потрібно враховувати та інтегрувати позитивний зарубіжний досвід.

У цій статті пропонуються конкретні напрями модернізації підготовки юристів та юристів-міжнародників, зокрема: розширення навчальних програм з метою забезпечення більшої практичної спрямованості та зосередження на сучасних тенденціях у праві; впровадження інноваційних методів навчання, таких як онлайн-курси, вебінари та ін.; збільшення практичних занять та стажувань для студентів; інтеграція комп'ютерної грамотності та знання програмування в навчальний процес.

Стаття аналізує зарубіжний досвід підготовки юристів та юристів-міжнародників і наголошує на необхідності врахування цього досвіду в процесі модернізації підготовки в Україні. Детально описуються основні напрями модернізації, зокрема: впровадження інноваційних методів навчання, зміцнення практичної складової підготовки, підвищення рівня викладачів, розвиток науково-дослідницької роботи тощо.

Загалом, стаття пропонує шляхи покращення якості підготовки юристів та юристів-міжнародників в Україні шляхом врахування позитивного зарубіжного досвіду та використання сучасних методів та підходів у навчальному процесі.

Ключові слова: підготовка юристів, підготовка юристів-міжнародників, вища школа в Україні, модернізація українських юридичних шкіл.

DOI 10.34079/2226-3047-2023-13-25-116-125

Постановка проблеми. Юрист – це фахівець з фундаментальних та спеціальних правових знань, який вірить і переконаний у виняткове значення права та законності для суспільства. Він вміло використовує юридичний інструментарій для розв'язання юридичних проблем з метою захисту прав та законних інтересів громадян, забезпечуючи національну безпеку України.

Підготовка юристів в наш час є дуже важливим напрямком освіти. Заклади вищої освіти, які займаються підготовкою студентів за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право», готують студентів до виконання різних професійних завдань у сфері права.

Стан дослідження проблеми. Проблеми підготовки юристів та юристів-міжнародників в Україні та світі розглядають все частіше багато науковців, серед яких, зокрема, В. Задорожний, В. Буткевич, В. Мицик, І. Войтюк, І. Задерій, М. Міщенко, О. Нагорна, Л. Ніколаєнко, О. Писаревська, Г. Чигрина та ін. Проте сьогодні залишається нерозкритим питання завершеності реформування юридичної освіти, розпочатої одночасно з реформування вищої освіти в 2014 році.

Мета статті полягає у дослідженні питання напрямків модернізації підготовка юристів і юристів-міжнародників з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Незалежно від того, що ці спеціальності відносяться до різних галузей знань, їхні випускники мають спільний значний обсяг фундаментальних компетентностей та навичок, пов'язаних із законодавством та правом. Наприклад, обидва напрямки підготовки передбачають вивчення правових актів, теорії держави та права, трудового права, господарського права, цивільного права, кримінального права та процесуального права, а також міжнародного права та міжнародних відносин.

Можна розмежовувати два основні напрямки у визначенні сутності готовності майбутніх юристів до міжнародної професійної діяльності: функціональний та особистісний. Теоретичне обґрунтування суті та змістовної характеристики готовності до міжнародної професійної діяльності юристів допомагає вирішувати завдання міжнародної підготовки майбутніх фахівців та дозволяє розширити наукове уявлення про засоби та форми міжнародної підготовки фахівців юридичного профілю в умовах вищої освіти (Задерій, 2019, с. 210–212).

Вимога перед випускниками бакалаврату складати тестування з права при вступі до магістратури є додатковим кроком у підготовці майбутніх юристів до професійної діяльності. Це дозволяє оцінити рівень знань та навичок студентів, що дає можливість покращити якість підготовки фахівців у галузі права.

В той же час, тестування з права для випускників обох спеціальностей містить питання з різних галузей національного та міжнародного права. Це може бути корисним для того, щоб випускники з цих спеціальностей мали розширені знання та більш глибоке розуміння різних аспектів законодавства. Проте, можливо, слід враховувати, що окремі галузі права і міжнародне право як особлива система права, яка в певній мірі відрізняється від національного права, можуть вимагати спеціалізованих знань та навичок, які можуть бути важко засвоїти без поглибленої підготовки.

Також, варто згадати, що підготовка юристів не обмежується тільки теоретичними знаннями, а також включає практичні навички, наприклад, роботу з правовими документами, ведення судових процесів, здійснення правового консультування, тощо. Тому, окрім зовнішнього незалежного тестування, можливо було б знайти інші способи оцінки практичних навичок випускників.

Загалом, підготовка юристів є важливим напрямком освіти, а спеціальності 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» є особливими напрямками у цій галузі. Зовнішнє незалежне тестування з права для випускників обох спеціальностей може бути корисним для оцінки рівня їх знань та навичок, проте можливо варто розглянути інші способи оцінки практичних навичок. Слід забезпечити випускникам підготовку, яка відповідає б сучасним вимогам ринку праці та потребам суспільства.

Хоча стандарт вищої освіти зі спеціальності 293 «Міжнародне право» ще не затверджено (Міністерство освіти і науки України, 2023), у проекті стандарту закріплено зокрема наступне: «Об'єктом вивчення є правові відносини, що виникають у процесі здійснення зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також правові відносини з іноземним елементом між органами державної влади та місцевого самоврядування різних держав, фізичними та юридичними особами різних громадянств і юрисдикцій (Міністерство освіти і науки України, 2017)». Таким чином, випускники цієї спеціальності повинні володіти на високому рівні необхідними знаннями у сфері міжнародного публічного та міжнародного приватного права, і як наслідок знати як національне законодавство як України, так й інших держав, вміти здійснювати їх порівняльний аналіз тощо, оскільки

вони часто зустрічаються в практичній діяльності: при здійсненні консульських функцій, застосування сімейного, цивільного, трудового права тощо.

Зрозумілим є також те, що різні спеціальності мають на меті підготовку спеціалістів з різними навичками. Наприклад, спеціальність «Право» спрямована на підготовку юристів, які здебільшого працюватимуть в судах, правоохоронних органах, у юридичних фірмах чи адвокатурі, тоді як спеціальність «Міжнародне право» має на меті насамперед підготовку фахівців, які працюють з правовими актами, що стосуються міжнародних публічних та приватних відносин. Однак національне право мають знати випускники обох спеціальностей, що зумовлює суперечки між вишами щодо необхідного обсягу фундаментальних навчальних дисциплін.

Зокрема, найдавніший спір стосується місця господарського права. Ми погоджуємось з думкою, що ефективність та якість реалізації економічних та правових реформ, процес адаптації та гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами, створення сучасного суспільства з ефективною правовою системою, високим рівнем правової культури і верховенством права – все це залежить від стану та розвитку юридичної освіти і науки в Україні. Тому неможливо підготувати кваліфікованого юриста, який задовольнив би вимоги сучасного ринку праці, без визнання господарського права базовою дисципліною. Це сприятиме становленню України як правової, демократичної та соціальної держави (Ніколенко, 2019, с. 73–77). З іншої сторони, важливими є соціально-гуманітарні дисципліни, які спрямовані на формування необхідних загальнолюдських, загальнокультурних та професійних якостей, які є важливими для успішної діяльності майбутнього спеціаліста з правового забезпечення міжнародної правозастосовної практики (Плачинда, 2020, с. 334–336).

Підготовкою юристів-міжнародників займаються чи не всі країни світу, як у представників англо-саксонської правової системи (США, Великобританія, Канада тощо), так і у представників континентальної романо-германської правової системи (Німеччина, Франція, Польща, Україна тощо). Проте розуміння суті та особливостей підготовки ще потребує подальшого обговорення у освітніх та наукових колах в Україні, оскільки деякі колеги-юристи, на жаль, не до кінця розуміють це (Новікова, 2021; Головченко, 2020; Комітет ВР України з питань освіти, науки та інновацій, 2020), і навіть стверджують, що міжнародне право є галуззю національного права.

Також слід зазначити, що віднесення «Міжнародного права» до галузі знань «Міжнародні відносини» є історично виправданим, адже майбутні спеціалісти дипломатичної служби УРСР отримували вузькопрофільну підготовку згідно з наступними навчальними програмами: «Історик-міжнародник», «Юрист-міжнародник», «Міжнародні відносини» та «Міжнародні економічні відносини». Підготовка фахівців в галузі міжнародних відносин була доступна у денній, заочній та вечірній формі навчання (Мищенко, 2021, с. 77–81).

В Україні використання Болонської системи не враховує реальної ситуації в суспільстві та економіці, і має переважно формальний характер. Уряд лише акредитує та ліцензує заклади освіти, але не забезпечує конкретну та ефективну допомогу, та уникає відповідальності за якість підготовки випускників (Попов та Бундак, 2019, с. 126–129).

У зв'язку з тим, що в Україні немає чіткої системи професійної підготовки юристів, є необхідність перебудови системи вищої юридичної освіти. Один із шляхів – модернізація на основі позитивного досвіду інших країн. Оскільки Німеччина є однією з найрозвиненіших держав ЄС з високорозвиненою традицією правничої освіти, то вивчення її досвіду вважається доречним. Особливістю німецької вищої юридичної освіти є відсутність уніфікованої програми навчання за юридичним напрямом через федеративну форму державного устрою. Кожна федеральна земля та університет має

свої вимоги до студентів-юристів, а магістратура розглядається як післядипломна освіта, а не обов'язкова освітня складова, що відрізняється від вітчизняної системи (Стегура, 2020, с. 293–295).

У Польщі особу вважають професійним правником тоді, коли вона має повну юридичну освіту (магістр права), а також пройшла професійне навчання відповідно до своєї спеціалізації та склала фаховий іспит або здобула ступінь доктора права. За виконання цих умов правник може претендувати на такі посади, як суддя, прокурор, адвокат, радник з права, нотаріус, а здобуття ступеня доктора права може замінити післядипломне навчання та складання кваліфікаційного іспиту (Войтюк, 2012).

Французькі вищі навчальні заклади мають ступеневу систему навчання, яка складається з Licence (бакалаврат), Master (магістратура) та Doctorat (аспірантура). На рівні Master можливий вибір між професійною та дослідницькою магістратурою. Наприклад, спеціальність «Міжнародне публічне право» у дослідницькій магістратурі спрямована на підготовку фахівців, які зможуть здійснювати науково-дослідницьку роботу в аспірантурі, а також працювати у міжнародних та регіональних організаціях, неурядових організаціях, дипломатичних установах та інших відповідальних посадах (Писаревська, 2019а, с. 152–157). Національний перелік професійної сертифікації (RNCP) Франції визначає обов'язкові компетенції для випускників рівня «Магістр» спеціальності «Міжнародне європейське та порівняльне право». Серед цих компетенцій: надання юридичних консультацій організаціям з міжнародними юридичними проблемами, участь у мультинаціональних проектах, вміння вести переговори та укладати контракти англійською та французькою мовами (Писаревська, 2019b, с. 122–129).

На бакалавраті в британських університетах, що готують юристів, не викладають теорію держави і права, історію права інших країн та інші предмети, які вважають зайвими. Проте, студентам надається можливість вивчати ці дисципліни на магістратурі або докторантурі, якщо вони бажають. Можливо можна погодитись, що вивчення історії права інших країн на бакалавраті може бути зайвим, проте ми категорично не погоджуємося з тим, що вивчення теорії держави і права на бакалавраті є непотрібним. Теорія держави і права допомагає формувати загальне уявлення про роль права в державі і є корисною для будь-якого майбутнього юриста, незалежно від того, який фах він обере. Позитивними елементами навчання є дворічні тренінги у юридичній фірмі або однорічні тренінги в адвокатській колегії, які можуть бути корисні для майбутніх юристів. Тому, ми вважаємо, що українським вишам, які готують майбутніх юристів, також слід було б розглянути можливість запровадження подібних тренінгів (Чигрина, 2020, с. 431–447).

У Великобританії та США, зазвичай, юридичні фірми віддають перевагу кандидатам з досвідом. У юридичній освіті стає популярним перехід від традиційних лекцій до активних і групових форм навчання. Партнерство з різними центрами та установами допомагає молодим людям розвиватись в кар'єрі. Така співпраця дозволяє удосконалювати навчальні плани та надає доступ до інфраструктури для практичного навчання (Сутяга та Довгань, 2022, с. 82–90).

Клініка Гарвардської юридичної школи була створена Гарвардським університетом з метою допомогти студентам здобути знання у сфері консультування клієнтів, захисту їх інтересів в суді, аналізу фактів, розвитку навичок ведення переговорів тощо. Для успішної практики в сфері права, студент-юрист повинен мати навички програмування, щоб розуміти, як технології можуть оптимізувати їх роботу та обґрунтовувати процес надання юридичних послуг. Крім того, вони повинні стежити за світовими тенденціями в галузі та вивчати, як юридичні технології можуть взаємодіяти зі суміжними галузями (Сайтз, 2020, с. 36–39).

І поки вітчизняні виші обґрунтовують необхідність вивчення базових фундаментальних дисциплін, юридичні школи США готують спеціалістів, з урахуванням сучасних викликів та проблем.

Університети в США віддають велику увагу міжнародному арбітражу в своїх навчальних програмах, щоб підготувати міжнародних арбітрів, які можуть ефективно вирішувати транскордонні конфлікти з дотриманням конфіденційності. Хоча у США є багато університетів, які пропонують магістерські програми з альтернативного вирішення спорів, лише 11 з них мають спеціалізовані програми для підготовки міжнародних арбітрів. З них лише 5 мають програми з назвою «міжнародний арбітраж», а решта пропонують навчання в інших альтернативних методах вирішення спорів, таких як медіація, переговори, консиліація, фасилітація та міні-суд (Нагорна, 2018).

Юридичні школи в США спостерігають зростання інтересу до використання штучного інтелекту в юридичній практиці та починають розробляти та запроваджувати навчальні програми, спрямовані на підготовку юристів до ефективної роботи з цією технологією. Наприклад, Гарвардський університет пропонує курси з юридичних інновацій та програмування для юристів. Дослідження показують, що програмування, на відміну від поширеного уявлення, є надзвичайно важливим компонентом для ефективної роботи юриста, оскільки дозволяє систематизувати, аналізувати та інтегрувати юридичну інформацію. Підготовка IT-фахівців та юристів до використання штучного інтелекту в юридичній практиці стає все більш важливою складовою професії (Радутний, 2019, с. 40–54).

Кваліфікована підготовка юристів-міжнародників покликана насамперед задовольняти потреби ринку праці та стейкхолдерів. Наприклад, випускники спеціальностей «Право» та «Міжнародне право» згідно чинного законодавства (але не відповідно до рівня підготовки) можуть займати однакові посади.

Відповідно до п. 7 ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», одним з видів адвокатської діяльності є представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВР України (Закон України № 5076-VI, 2012).

Зрозуміло, що окрім адвокатури, юристи-міжнародники можуть себе спробувати і у інших професіях юриста-фахівця з національного права. Наприклад, розділ XI Закону України «Про прокуратуру» визначає умови та форми міжнародного співробітництва з компетентними органами іноземних держав у сфері кримінального судочинства (Закон України № 1697-VII, 2014).

Ну і звісно, власне для юристів-міжнародників є притаманна робота у міжнародних судових органах (третейських судах, міжнародних комерційних арбітражах тощо), міжнародних міжурядових та неурядових організаціях, де вони здійснюють представництво та захист інтересів фізичних та юридичних осіб.

Випускники бакалавратів та магістратур з міжнародного права, окрім функцій та повноважень працівників та службовців державних органів, консульських та дипломатичних установ, можуть себе реалізувати як адвокати та юристи адвокатських бюро та об'єднань у справах, пов'язаних з правовідносинами фізичних та юридичних осіб різних громадянств та юрисдикцій (Грабинський, 2021, с. 103–106).

Висновки. Від українських випускників спеціальності «Міжнародне право» очікується більше навичок, аніж від випускників спеціальності «Право». Однак підходи, які визначені урядом України, є не зовсім належними та не відповідають тенденціям підготовки юристів та юристів-міжнародників у вишах країн Європи та США.

Зарубіжний досвід у цій галузі має позитивний ефект, і його слід враховувати та актуалізувати відповідно до національних вимог до підготовки правників. Це може допомогти поліпшити якість освіти та навчальних програм для майбутніх юристів в Україні, а як наслідок краще задовільнити потреби стейкхолдерів (майбутніх роботодавців).

Бібліографічний список

- Войтюк, І, 2012. Аналіз досвіду регулювання та стану юридичної освіти та науки в окремих європейських країнах. *Проект «Справедливе правосуддя»*.
- Головченко, Д., 2020. Без бакалаврату, заочників та міжнародного права: як зміниться вища освіта для юристів. *Судебно-юридическая газета* [online]. Доступно: <<https://sud.ua/ru/news/publication/184423-bez-bakalavratu-zaochnikov-ta-mizhnarodnogo-prava-yak-zminitsya-vischa-osvita-dlya-yuristiv>> (Дата звернення 05.14.23).
- Грабинський, М., 2021. Питання адвокатської практики юриста-міжнародника. В: Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка». *Адвокатура в умовах сучасних змін: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, pp. 103–106.
- Задерій, І. Ю., 2019. Формування готовності майбутніх юристів до здійснення міжнародної професійної діяльності. В: *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 ч. Ч.1* (м. Тернопіль, 11–12 квітня 2019 року). Тернопіль: Тайп, с. 210–212.
- Закон України Про адвокатуру та адвокатську діяльність № 5076-VI, від 05.07.2012. *Верховна Рада України* [online] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17>> (дата звернення 05.14.23).
- Закон України Про прокуратуру № 1697-VII, від 14.10.2014. *Верховна Рада України* [online] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18>> (дата звернення 05.14.23).
- Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, 2020. Проект Концепції розвитку юридичної освіти [online] Доступно: <https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html> (дата звернення 5.14.23).
- Міністерство освіти і науки України, 2017. Стандарт вищої освіти України: рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень, ступінь вищої освіти – Бакалавр, галузь знань – 29 «Міжнародні відносини», спеціальність 293 – Міжнародне право (проект). [online] Доступно: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna_rada/proekty_standartiv_VO/293-mizhnarodne-pravo-bakalavr-15.05.17.doc>
- Міністерство освіти і науки України, 2023. Затверджені стандарти вищої освіти. [online] Доступно: <<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>> (дата звернення 5.14.23).
- Міщенко, М. Г., 2021. Підготовка спеціалістів дипломатичного апарату УРСР у другій половині ХХ ст.: історичний контекст. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, т. 32(71), № 4, с. 77–81. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/4.13>

- Нагорна, О. О., 2018. *Теорія і практика професійної підготовки магістрів міжнародного арбітражу в університетах Великої Британії*. Дисертація. Доктор педагогічних наук. Хмельницький національний університет, Хмельницький.
- Ніколенко, Л. М., 2019. Актуалізація господарського права в процесі підготовки майбутніх юристів. В: Ін-т економіко-прав. дослідж. НАН України, Донецький регіональний науковий центр НАПрН України. *Перші наукові читання пам'яті Академіка В. К. Мамутова* : матеріали Круглого Столу, м. Київ 8 лютого 2019 р. Київ : Ін-т екон.-прав. досліджень НАН України, с. 73–77.
- Новікова, О. (ред.), 2021. В Україні ліквідують спеціальність “міжнародне право”. *Українські новини* [online]. Доступно: <<https://ukranews.com/ua/news/751549-spetsialnist-mizhnarodne-pravo-v-ukrayini-likviduyut>> (Дата звернення 05.14.23).
- Писаревська, О. В., 2019а. Методологічні аспекти формування професійної компетентності майбутніх юристів в університетах Франції. *Молодь і ринок*, 6(173), р. 152–157.
- Писаревська, О. В., 2019б. Стратегічна компетентність у структурі професійної компетентності юристів–міжнародників (на прикладі досвіду університетів Франції). *Педагогічний альманах*, 42, р. 122–129.
- Плачинда, Т. С., 2020. Соціально-гуманітарні підвалини професійної підготовки фахівців права. В: *Модернізація вітчизняної правової системи в умовах світової інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 27–28 травня 2020 р. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», с. 334–336.
- Попов, А. та Бундак, О., 2019. Деякі зауваження щодо стандартів національної юридичної освіти в Україні. В: *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу* : матеріали IV Міжнародної Науковопрактичної Конференції, м. Луцьк, 23–24 Квітня 2019 р. Луцьк : Вежа-Друк, с. 126–129.
- Радутний, О. Е., 2019. Юридична освіта та сфера надання правових послуг в контексті штучного інтелекту. *Інформація і право*, 2, р. 40–54.
- Сайтз, О. М., 2020. Підготовка нового покоління правників як лідерів суспільного життя: міжнародний досвід, В: *Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства*: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 28 Лютого 2020 р. Тернопіль: Вектор, pp. 36–39.
- Стегура, І. І., 2020. Деякі порівняльні аспекти професійної підготовки майбутніх юристів в умовах магістратури Німеччини та України. В: *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Мукачево 22–23 жовтня 2020 р. Мукачево : Вид-во МДУ, с. 293–295.
- Сутяга, О. та Довгань, А., 2022. Особливості соціально-правової підготовки майбутніх юристів: американська та британська моделі. *Порівняльна професійна педагогіка*, 12(2), с. 82–90. DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12\(2\)-9](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12(2)-9)
- Чигрина, Г. Л., 2020. Методологія підготовки юристів: досвід країн Європейського Союзу та його впровадження в Україні. В: *Challenges of legal science and education: an experience of EU countries and introduction in Ukraine* : Collective monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, pp. 431–447. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-007-0>

References

- Chyhryna, H. L., 2020. Metodolohiia pidhotovky yurystiv: dosvid krain Yevropeiskoho Soiuzu ta yoho vprovadzhennia v Ukraini [Methodology for the teaching of lawyers: the experience of the countries of the European Union and its implementation in Ukraine], In: *Challenges of legal science and education: an experience of EU countries and introduction in Ukraine* : Collective monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, pp. 431–447. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-007-0> (in Ukrainian)
- Holovchenko, D., 2020. Bez bakalavratu, zaochnyktiv ta mizhnarodnoho prava: yak zminytsia vyshcha osvita dlia yurystiv [Without a bachelor's degree, correspondence courses and international law: how higher education for lawyers will change]. *Sudebno-yurydycheskaia hazeta*. [online] Available at: <<https://sud.ua/ru/news/publication/184423-bez-bakalavratu-zaochnikiv-ta-mizhnarodnogo-prava-yak-zmitsya-vischa-osvita-dlya-yurystiv>> (Accessed 5.14.23) (in Ukrainian).
- Hrabynskyi, M., 2021. Pytannia advokatskoi praktyky yurysta-mizhnarodnyka [The issue of legal practice of an international lawyer]. In: *Navchalno-naukovyi instytut prava, psykholohii ta innovatsiinoi osvity Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Advokatura v Umovakh Suchasnykh Zmin* : zbirnyk Materialiv II Mizhnarodnoi Naukovo-Praktychnoi Konferentsii. Lviv, pp. 103–106 (in Ukrainian).
- Komitet Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan osvity, nauky ta innovatsii, 2020. Proiekt Kontseptsii rozvytku yurydychnoi osvity [Concept project of the development of legal education] [online] Available at: <https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html> (Accessed 5.14.23) (in Ukrainian).
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2017. Standart vyshchoi osvity Ukrainy [Standard of higher education of Ukraine]: riven vyshchoi osvity – pershyi (bakalavrskyi) riven, stupin vyshchoi osvity – Bakalavr, haluz znan – 29 «Mizhnarodni vidnosyny», spetsialnist 293 – Mizhnarodne pravo (proekt). [online] Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna_rada/proekty_standartiv_VO/293-mizhnarodne-pravo-bakalavr-15.05.17.doc> (in Ukrainian).
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2023. Zatverdzeni standarty vyshchoi osvity [Approved standards of higher education]. [online] Available at: <<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodychna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>> (Accessed 5.14.23) (in Ukrainian).
- Mishchenko, M. H., 2021. Pidhotovka spetsialistiv dyplomatychnoho aparatu URSR u druhii polovyni XX st.: istorychnyi kontekst [Teaching of specialists of the diplomatic apparatus of the Ukrainian SSR in the second half of the 20th century: historical context]. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University, series Historical Sciences*, vol. 32(71), № 4, pp. 77–81. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/4.13> (in Ukrainian).
- Nahorna, O. O., 2018. *Teoriia i praktyka profesiinoi pidhotovky mahistriv mizhnarodnoho arbitrazhu v universytetakh Velykoi Brytanii [Theory and practice of professional teaching of masters in international arbitration at universities in Great Britain]*. Dysertatsiia. Doktor pedahohichnykh nauk. Khmelnytskyi natsionalnyi universytet, Khmelnytskyi (in Ukrainian).
- Nikolenko, L.M., 2019. Aktualizatsiia hospodarskoho prava v protsesi pidhotovky maibutnykh yurystiv [Actualization of economic law in the process of teaching future lawyers]. In: *Pershii Naukovi Chytannia Pamiati Akademika V. K. Mamutova* : materialy Kruhloho

- Stolu 8 Liutoho 2019 r. In-t ekonomiko-prav. doslidzh. NAN Ukrainy, Donetskyi rehionalnyi naukovyi tsentr NAPrN Ukrainy, Kyiv, pp. 73–77 (in Ukrainian).
- Novikova, O. (ed.), 2021. V Ukraini likviduiut spetsialnist “mizhnarodne pravo” [In Ukraine, the specialty "international law" is being eliminated]. *Ukrainski novyny* [online]. Available at: <<https://ukranews.com/ua/news/751549-spetsialnist-mizhnarodne-pravo-v-ukrayini-likviduyut>> (Accessed 5.14.23) (in Ukrainian).
- Plachynda, T. S., 2020. Sotsialno-humanitarni pidvalyny profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv prava [Social and humanitarian foundations of professional teaching of law specialists]. In: *Modernizatsiia Vitchyznianoj Pravovoi Systemy v Umovakh Svitovoi Intehratsii: materialy Mizhnarodnoi Naukovo-praktychnoi Konferentsii*, m. Kropyvnytskyi, 27–28 Travnia 2020 r. Kyiv, pp. 334–336 (in Ukrainian).
- Popov, A. and Bundak, O., 2019. Deiaki zauvazhennia shchodo standartiv natsionalnoi yurydychnoi osvity v Ukraini [Some remarks on the standards of national legal education in Ukraine]. In: *Aktualni problemy suchasnoi osvity ta nauky v konteksti yevrointehratsiinoho postupu: materialy IV Mizhnarodnoi Naukovopraktychnoi Konferentsii* (Lutsk, 23–24 Kvitnia 2019 Roku). Vezha-Druk, Lutsk, pp. 126–129 (in Ukrainian).
- Pysarevska, O. V., 2019b. Stratehichna kompetentnist u strukturi profesiinoi kompetentnosti yurystiv–mizhnarodnykiv (na prykladi dosvidu universytetiv Frantsii) [Strategic competence in the structure of professional competence of international lawyers (based on the experience of French universities)]. *Pedahohichniy almanakh*, 42, 122–129 (in Ukrainian).
- Pysarevska, O., 2019a. Metodolohichni aspekty formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv v universytetakh Frantsii [Methodological aspects of the formation of professional competence of future lawyers in French universities]. *Molod i rynek*, 6(173), pp. 152–157 (in Ukrainian).
- Radutnyi, O. E., 2019. Yurydychna osvita ta sfera nadannia pravovykh posluh v konteksti shtuchnoho intelektu [Legal education and the field of legal services in the context of artificial intelligence]. *Informatsiia i parvo*, 2, pp. 40–54 (in Ukrainian).
- Saitz, O. M., 2020. Pidhotovka novoho pokolinnia pravnykiv yak lideriv suspilnoho zhyttia: mizhnarodnyi dosvid [Teaching of a new generation of lawyers as leaders of public life]. In: *Innovatsiinyi Rozvytok Pravovoi Nauky v Umovakh Modernizatsii Suspilstva: Materialy X Mizhnarodnoi Naukovo-Praktychnoi Konferentsii*, m. Kyiv, 28 Liutoho 2020 r. Vektor, Ternopil, pp. 36–39 (in Ukrainian).
- Stehura, I. I., 2020. Deiaki porivnialni aspekty profesiinoi pidhotovky maibutnikh yurystiv v umovakh mahistratury Nimechchyny ta Ukrainy [Some comparative aspects of the professional teaching of future lawyers under the conditions of a master's degree in Germany and Ukraine]. In: *Osvita i Formuvannia Konkurentospromozhnosti Fakhivtsiv v Umovakh Yevrointehratsii: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 22-23 Zhovtnia 2020 r. Mukachevo. Vyd-vo MDU, Mukachevo, pp. 293–295 (in Ukrainian).
- Sutiaha, O. and Dovhan, A., 2022. Osoblyvosti sotsialno-pravovoi pidhotovky maibutnikh yurystiv: amerykanska ta brytanska modeli [Features of socio-legal teaching of future lawyers: American and British models]. *Porivnialna profesiina pedahohika*, 12(2), s. 82–90. DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12\(2\)-9](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12(2)-9) (in Ukrainian)
- Voitiuk, I., 2012. Analiz dosvidu rehuliuвання ta stanu yurydychnoi osvity ta nauky v okremykh yevropeyskykh krainakh [Analysis of regulatory experience and the state of legal education and science in certain European countries], *Proekt «Spravedlyve pravosuddia»*. ed. (in Ukrainian).

- Zaderii, I. Iu., 2019. Formuvannia hotovnosti maibutnikh yurystiv do zdiisnennia mizhnarodnoi profesiinoi diialnosti [Formation of readiness of future lawyers to carry out international professional activities], in: *Rozvytok profesiinoi maisternosti pedahoha v umovakh novoi sotsiokulturnoi realnosti : zbirnyk materialiv II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii : in 2 parts* (m. Ternopil, 11–12 kvitnia 2019 roku). Ternopil : Taip, Part 1, pp. 210–212 (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy Pro advokaturu ta advokatsku diialnist № 5076-VI, vid 05.07.2012 [Law of Ukraine On Advocacy and Advocacy No. 5076-VI, dated 07/05/2012]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17>> (Accessed 05.14.23) (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy Pro prokuraturu № 1697-VII, vid 14.10.2014 [Law of Ukraine On the Prosecutor's Office No. 1697-VII dated 14.10.2014]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18>> (Accessed 05.14.23) (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 14.05.2023

Repetskyi V.
Hrabynskyi M.

DIRECTIONS OF LAWYERS AND INTERNATIONAL LAWYERS TEACHING MODERNIZATION ACCORDING TO THE POSITIVE FOREIGN EXPERIENCE

The article examines the problem of meeting the requirements for the teaching of lawyers and international lawyers in Ukraine with modern trends in the teaching of lawyers in the world. The authors emphasize that International Law graduates should have more skills than Law graduates. However, the approaches defined by the authorities of Ukraine do not correspond to the trends in the teaching of lawyers in the countries of Europe and the USA. Therefore, to ensure the high quality of teaching of future lawyers and international lawyers, it is necessary to take into account and integrate positive foreign experience.

This article proposes specific directions for the modernization of the teaching of lawyers and international lawyers, in particular: the expansion of educational programs in order to ensure greater practical orientation and focus on modern trends in law; introduction of innovative teaching methods, such as online courses, webinars, etc.; increase of practical classes and internships for students; integration of computer literacy and programming knowledge into the educational process.

The article analyzes the foreign experience of teaching lawyers and international lawyers and emphasizes the need to take this experience into account in the process of modernization of teaching in Ukraine. The main directions of modernization are described in detail, in particular: the introduction of innovative teaching methods, strengthening of the practical component of teaching, raising the level of teachers, development of research work, etc.

In general, the article suggests ways to improve the quality of teaching of lawyers and international lawyers in Ukraine by taking into account positive foreign experience and using modern methods and approaches in the educational process.

Keywords: *teaching of lawyers, teaching of international lawyers, higher education in Ukraine, modernization of Ukrainian law schools.*